

LLENGÜES MINORITZADES I ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES: EL CATALÀ I EL CAIXUBI

AGNIESZKA ANNA MEJNARTOWICZ
Universitat de Barcelona
amejnartowicz@ub.edu

RESUM

En aquest article, en primer lloc, observarem la problemàtica de la diversitat lingüística tractada des de l'àmbit de la lingüística catalana i relexionarem sobre la presència de les llengües eslaves minoritzades en els estudis lingüístics catalans i espanyols en general. En segon lloc, presentarem la investigació sobre les actituds lingüístiques que vàrem realitzar l'any 2003 a Polònia a la zona de Caixúbia. El nostre objectiu és observar les actituds dels caixubis vers la seva llengua i les motivacions per mantenir-la abans del canvi del seu estatus legal a Polònia, l'any 2005. Tenint en compte aquests resultats, finalitzarem l'article amb observacions sobre els canvis actuals en la percepció de la llengua i les projeccions del futur del caixubi.

PARAULES CLAU: Diversitat lingüística, llengües minoritzades, actituds lingüístiques.

MINORITY LANGUAGES AND LANGUAGE ATTITUDES: CATALAN AND KASHUBIAN

ABSTRACT

In this article, in first place, we will observe the problems of the linguistic diversity treated from the area of Catalan linguistics and think about the presence of the Slavic endangered languages in the Catalan linguistic studies and Spaniards in general. In second place, we will present the research about the linguistic attitudes that we carried out in the year 2003 in Poland in the Cashubian zone of Pomerania. Our aim is to observe the attitudes of the Cashubians towards their language and the motivations to maintain it before the change of its legal status in Poland, in 2005. Taking these results into account, we will finish the article with observations about the current changes in the perception of the language and the future of the Cashubian language.

KEY WORDS: Linguistic diversity, minorized languages, linguistic attitudes.

1. EL CATALÀ I LA REFLEXIÓ SOBRE LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA

Una de les preocupacions constants dels filòlegs i els lingüistes catalans és el futur de la llengua catalana. Aquesta preocupació s'expressa de diverses formes que en general es poden agrupar en dues grans línies d'investigació. La primera serien els estudis que tracten el tema de la condició del català en particular: treballs en què s'analitzen els canvis de les actituds lingüístiques dels parlants de Barcelona i de diverses comarques catalanes (per exemple, Prats y Rossich 1990, Montoya Abad 1993, Boix 1993, Boix y Vila1998, Junyent y Unamuno 2002). El seu objectiu bàsic és fer previsions sobre el futur de la llengua i

sensibilitzar sobre els fenòmens que fan perillar aquest futur. Una altra línia serien els treballs que podríem classificar coma divulgatius o educatius, i que tracten el tema de la diversitat lingüística en un context més ampli: la riquesa lingüística i la situació de les llengües de les minories del món. Aquí podríem esmentar els estudis de Carme Junyent, *Les llengües del món* (1991), *Vida i mort de les llengües* (1992) o treballs de Jesús Tusón, en què l'autor, de forma amena i didàctica, desmitifica diversos estereotips amb els quals se sol etiquetar les llengües (Tusón 1988, 2001).

En la mateixa línia, trobem diversos projectes i activitats realitzades per les universitats catalanes. Entre ells es podria esmentar les iniciatives del Grup d'Estudi de les Llengües Amenacades (GELA) de la Universitat de Barcelona, que des de l'any 1992 ha realitzat activitats de sensibilització i divulgació, ha promogut la investigació i ha publicat material científic i didàctic relacionat amb la gestió de la diversitat lingüística en l'àmbit educatiu. Unes de les nombroses iniciatives del GELA dignes d'esmentar és l'organitzada l'any 2005 l'exposició Llengües a Catalunya, un projecte ambiciós en què es va presentar totes les llengües parlades a Catalunya. En aquest projecte es va donar compte de la transformació del panorama lingüístic de Catalunya en relació amb els moviments migratoris experimentats en els últims anys: ja no es tractava de dues llengües oficials sinó de gairebé 300, fet que necessitava ser reconegut i valorat com a riquesa.

La reflexió sobre la diversitat lingüística i la incansable observació dels fenòmens que corrompen el futur de les llengües de les minories sempre ha estat un pretext per reflexionar sobre el futur del català. Les situacions que pateix qualsevol llengua en perill d'extinció es tracten en cert grau com un mirall, un possible reflex del futur del català. A partir d'aquestes observacions, en la sociolingüística catalana s'han classificat els símptomes que porten a la degradació i finalment a la mort d'una llengua. Els més importants són:

- Manca de prestigi i oficialitat d'una llengua;
- Reducció de la base territorial;
- Actituds lingüístiques (transmissió intergeneracional, contextos de l'ús).

Malgrat una rellevant contribució de la recerca sociolingüística catalana en l'àmbit de la diversitat lingüística, observem que les llengües eslaves en perill d'extinció com ara belorús, rutè, sorabi o caixubi, en els treballs catalans encara segueixen sent en cert grau una incògnita. L'any 2003, vam observar que la presència de la llengua caixúbia en els estudis era més aviat escassa. Hem de destacar també que no només en l'àmbit de la lingüística catalana hi havia poca presència de dades sobre llengües eslaves minoritzades. En els treballs espanyols i també en les fonts oficials sovint s'hi podia trobar informacions de caràcter dispers i de vegades confús.¹ Aquest fet va motivar la idea de realitzar

---

¹ Per exemple, Cotano (2000), Moreno Cabrera (1990), Junyent (1989). Una confusió en les dades sobre el caixubi aleshores també s'hi podia trobar a les fonts oficials com ara les de la

un estudi pilot sobre la promoció de la llengua caixúbia i les actituds lingüístiques dels caixubis, el marc de la qual eren les bases d'estudis de llengües amenaçades proposades pels lingüistes catalans.

2. CAIXÚBIA. ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES

En la primera fase de la nostra investigació vàrem recollir les dades i les vàrem confrontar amb la informació provinent dels estudis filològics i sociolingüístics polonesos.

Més endavant vàrem realitzar un treball de camp que constava de dues parts: la primera, una enquesta sobre les motivacions dels caixubis per conservar i desenvolupar la llengua, la segona, entrevistes amb els intel·lectuals i científics implicats en la problemàtica caixúbia: filòlegs i lingüistes de la Universitat de Gdańsk, membres de l'Associació Caixúbia-Pomerània (Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie), periodistes de la regió i mestres de llengua caixúbia.

2.1. Treball de camp

L'enquesta *El caixubi. L'ús de la llengua: propòsits, motivacions, futur* va constar de 12 preguntes de resposta oberta que s'agrupaven en quatre blocs temàtics:

- I. transmissió intergeneracional;
- II. l'ús de la llengua fora de l'àmbit familiar;
- III. escolarització;
- IV. consciència de problemes actuals i predicció del futur de la llengua.

En el primer bloc de preguntes dedicat a la transmissió intergeneracional, en primer lloc tractàvem d'establir com l'usuari entenia les paraules *origen caixubi* i verificar si les relacionava amb l'ús de la llengua (sobretot en els contactes amb els familiars).

Era important especificar aquesta informació ja que hi ha casos de persones de pares polonesos que no saben parlar el caixubi però es consideren d'origen caixubi només per haver nascut en la regió. També hi havia casos de persones que confonien el caixubi amb els dialectes polonesos que s'utilitzen en les comarques caixúbies (per exemple, un dels participants de l'enquesta confonia el dialecte polonès *borowiacki* amb el caixubi) i persones que parlaven un polonès caixubitzat. Així mateix cal afegir que la pregunta que vam fer sobre la llengua *utilitzada en l'àmbit familiar*, de fet, la vam reprendre del conjunt de

preguntes del primer cens nacional de població després de la transició que s'havia dur a terme l'any 2002. Aleshores els censats de les comarques caixúbies de Pomerània, per diverses raons, no declaraven que parlaven el caixubi a casa; al mateix temps es van denunciar casos de funcionaris que es negaven incloure en les enquestes el caixubi com a idioma.

L'objectiu dels blocs II i III era comprovar si hi havia efectes visibles de les accions de promoció de la llengua a la regió realitzades des d'inicis dels anys 90 per l'Associació Caixúbia –Pomerània i pel grup *Pomorania*, format per estudiants i joves investigadors de la Universitat de Gdansk. El caixubi, tradicionalment, ha funcionat com a llengua de contacte oral d'un grup tancat, de famílies, veïns, grups professionals específics (agricultors, pescadors, artesans). Per aquest motiu volíem recollir informació sobre la percepció de la presència de la llengua en els àmbits nous, d'ús molt recent, com ara l'escola i la litúrgia, així com la seva presència a les llibreries: és a dir, la pregunta sobre les darreres edicions de la literatura caixúbia ens serviria per observar l'acceptació de la norma escrita que aleshores s'estava fixant; també volíem esbrinar les opinions sobre la seva possible expansió a noves àrees d'ús com ara l'administració i la ciència. Finalment, en introduir a l'enquesta el tema de l'escolarització, en concret l'opció d'incloure la llengua caixúbia com a assignatura obligatòria dintre del currículum escolar, volíem comprovar com s'enfocava la qüestió de la transmissió de la llengua:

- si la llengua l'haurien d'aprendre només els nens d'origen caixubi o tots els nens de la Pomerània caixúbia;
- si els pares caixubi atorgaven el paper de transmetre l'idioma a la família o a les institucions.

L'últim bloc de preguntes era més complex. Aquí vam intentar esbrinar la consciència dels problemes amb els quals s'enfrontava el caixubi: com se sentien els caixubis com a grup (si eren conscients de quantes persones eren; si eren una majoria o una minoria); què era imprescindible per mantenir i desenvolupar la llengua i, finalment, si eren capaços de projectar el futur de la seva llengua.

A l'enquesta van participar 260 persones de famílies d'origen caixubi (de famílies caixúbies o barrejades). També vam recollir les respostes de 31 persones que no tenien arrels caixubis, però vivien a Caixúbia, i s'identificaven amb la cultura caixúbia o van aprendre o estaven aprenent la llengua. En total hi van participar 291 persones procedents de gairebé totes les comarques caixúbies de Pomerània;² un grup prou variat i repartit proporcionalment respecte a l'edat:

- un 25, 4% de 15 a 29 anys
- un 26, 5% de 30 a 39 anys
- 29,2% de 40 a 49 anys

---

² Els detalls sobre el procés de realització de l'enquesta es pot consultar a Mejnartowicz y Szmidt (2007).

-18,9% de més de 50 anys.

Quant a la formació, gairebé un 35% tenia formació secundària (fins als 13 anys d'escolarització, amb batxillerat) i un 39% tenia formació universitària. El 26% restant eren participants amb formació primària o bàsica professional (de 8 a 10 anys d'escolarització, sense batxillerat). Finalment, destaquem que entre els universitaris el grup professional més representat eren mestres i professors (un 88%), fet que, com veurem més endavant va influir de manera particular en els resultats referents a la percepció de la presència de la llengua caixúbia a l'escola.³

2.2. Resultats

Els resultats obtinguts van confirmar en part les observacions dels filòlegs i els lingüistes polonesos que tracten la problemàtica de Caixúbia (Latoszek 2001, Majewicz 1996, Majewicz & Wicherkiewicz 2001, Treder 2001, Synak 2001).

En primer lloc, la condició de la llengua en l'àmbit familiar i la seva transmissió, era alarmant. El 57,9% de tots els interrogats van contestar que amb els seus fills es comunicaven o pensaven comunicar-se en polonès. Aquest grup el formaven, sobretot, les persones amb estudis universitaris i secundaris entre 35-45 anys (més del 60% dels representants de cada perfil formatiu). En aquests casos normalment el motiu de triar la llengua polonesa era la falta de competència lingüística suficient. Cal afegir que el nivell de coneixement de la llengua manifestat pels participants de l'enquesta era una qüestió relativa. D'un costat s'hi podia trobar persones que no coneixien el caixubi i la seva identitat caixúbia no la identifiquen amb la llengua; d'un altre costat hi havia un grup (sobretot la generació de 40) en què encara persisteix l'anomenat *complex caixubi*: i que trobaven que era una llengua amb poc prestigi, tenien vergonya d'admetre que sabien parlar-la o almenys l'entenen. En el grup de persones amb formació secundària, només el 4,5% va justificar el fet de comunicar-se amb els fills en polonès per raons pragmàtiques com ara possibles problemes en l'escola o menys utilitat de tenir competències lingüístiques en caixubi. Malgrat que en els estudis sociolingüístics polonesos s'acostuma a observar que el grup on la transmissió del caixubi és més viva són les persones de zones rurals amb formació primària o bàsica professional (per exemple, entre els pagesos, tècnics d'agricultura, artesans o mestresses), gairebé la meitat de les persones enquestades amb aquest perfil declaraven parlar polonès amb els fills i el 33,8 % van respondre que es comunicaven en les dues llengües: en polonès o en caixubi. Destaquem també que molt poques persones amb formació

---

³ La raó que hi havia tants professionals de l'educació té relació amb el fet que l'enquesta es va realitzar en primer lloc en un curs de formació de mestres de caixubi organitzat per la Universitat de Gdańsk (51 alumnes).

professional que parlaven amb els fills només polonès van explicar que tenien competències lingüístiques insuficients en caixubi (un 14,3%).

Formació	Llengua de transmissió		
	Polonès	Caixubi	Polonès i Caixubi
Primària / Bàsica professional	49,5%	17,7%	33,8%
Secundària	64,0%	14,6%	21,3%
Superior	57,6%	4,2%	28,1%

Taula 1. Transmissió de la llengua segons la formació:

Els participants de l'enquesta procedents de les famílies caixúbies pures van respondre que la llengua de comunicació amb els fills era el polonès. Hi havia pocs casos de parelles caixúbies que decidiren transmetre el caixubi als fills (un 18,3% de tots els entrevistats). Aquest fet era típic sobretot de la generació dels pares de 40 (i més) anys que van viure les experiències negatives de l'època socialista: aleshores la llengua tenia un prestigi molt baix i estava perseguida a l'escola com "un polonès mal parlat". D'altra banda, els pares més joves (d'uns 30 anys) no transmetrien la llengua per qüestions pragmàtiques: la necessitat de l'educació en polonès, els estudis a la ciutat i la millora de la situació econòmica. Així mateix podíem trobar persones que no tenien una actitud negativa cap a la llengua, sinó que més aviat els faltava la consciència que són ells els que tenen el paper principal en la seva transmissió. En l'enquesta hi havia un nombre considerable de respostes segons les quals els pares preferien ensenyar als fills el polonès com a primera llengua (un 57,9%), i els que van optar per una transmissió bilingüe (un 11,3%) van decidir ajornar l'ensenyament del caixubi per a més tard relegant-lo a l'escola, o comptant amb l'aprenentatge a través dels contactes amb altres membres de la família (per exemple, amb els avis). Tot i que la transmissió de la llengua a la generació més jove no presentava un panorama gaire optimista, en analitzar algunes respostes d'aquest bloc de preguntes, vam observar petits brots d'esperança de canvi en la percepció de la llengua per part de la generació més gran. Una mestressa de 53 anys d'un poblet de la Península de Hel comentava:

No vaig aprendre el caixubi prou per ensenyar-lo als fills. Ara em penedeixo d'haver descurat la llengua dels meus antecessors. Sembla que amb els anys ha canviat l'actitud cap al caixubi. Abans s'apreciava els caixubis per ser capaços de parlar polonès. Volia parlar la llengua *general* [oficial] com a "millor". Ara la negligència del caixubi ho sento com una fallada personal.

Respecte als blocs de preguntes relacionades amb l'ús de la llengua i l'ampliació dels àmbits del seu funcionament, en primer lloc la majoria dels interrogats provinents de petites localitats caixúbies (un 57%), indicaven l'ús de la llengua en contactes amb els veïns com a més freqüent i alguns subratllaven que normalment són persones grans. Respecte a l'ús en el treball, les

interaccions en la llengua caixúbia condicionava el tipus de feina o el fet de treballar amb els parlants caixubis.

A les escoles, un 93% va indicar que parlava el caixubi només a la classe de llengua caixúbia o d'educació regional (tant alumnes com mestres). Fora de la classe, hi havia casos esporàdics d'ús de la llengua. La majoria dels mestres que van participar en l'enquesta justificaven aquesta situació pel fet de els seus companys no coneixien el caixubi. Respecte a la introducció obligatòria de l'assignatura de llengua caixúbia en els programes escolars, el 30,3% dels enquestats va respondre que l'aprenentatge del caixubi era una qüestió personal dels alumnes i dels pares, i que no seria correcte imposar res. En aquest grup hi havia bastants mestres que creien que l'ensenyament obligatori podria tenir un efecte negatiu en les relacions entre els veïns caixubis i no caixubis, i que feia falta ser "tolerants" cap als nens no caixubis. La resta dels enquestats creia que el caixubi hauria de ser conegut només pels nens de famílies caixubis, o els nens caixubis haurien de saber-lo obligatòriament i els de les famílies no caixubis, voluntàriament.

L'argument més repetit sobre per quin motiu tots els nens de la regió haurien de conèixer el caixubi ha estat el simple fet d'haver nascut una regió amb una llengua i cultura particular. Persones amb formació universitària (un 47% a favor del coneixement obligatori de tots els nens) també argumentaven les seves respostes amb la necessitat d'igualtat en el sentit que els nens polonesos almenys haurien d'entendre la llengua; la riquesa, construcció, consolidació de la identitat i consciència de pertànyer a un àmbit cultural específic. També, sobretot entre els mestres, hi havia arguments que era un factor que desenvolupava el nen i no complicava l'aprenentatge d'altres assignatures de l'escola. Aquí també vam recollir una opinió que deia que els nens de famílies no caixúbies sentien més curiositat i estaven més interessats per la llengua. No obstant això, només un dels mestres enquestats va opinar que s'hauria d'introduir el caixubi obligatòriament en el programa d'ensenyament de totes les escoles. Pel que fa als estudiants i els alumnes de les escoles secundàries, la majoria dels pobles, que van contestar a favor (un 48%) entenien que el caixubi era la llengua de la regió i tots els nens havien de conèixer-la obligatòriament. Era interessant també observar que els parlants de més de 40 anys que no es comunicaven amb els seus fills en caixubi per protegir-los contra els problemes en l'escola, aleshores veien en l'escola el factor que pogués parar la recessió del caixubi en les famílies: de fet, en parlar de coneixement obligatori del caixubi l'associaven bàsicament amb l'aprenentatge de la llengua a les escoles. Podem detallar que en aquest grup hi havia un 60% de persones amb formació primària o bàsica professional i un 50,5% amb formació secundària. A partir de les respostes recollides podem concloure que la situació s'havia invertit: l'escola que en l'època socialista havia perseguit l'ús de la llengua com a un "polonès mal parlat" a l'entrada del segle XXI es va convertir en un lloc que podria salvar la llengua i la tradició.

Pel que fa a la presència del caixubi en l'àmbit de la religió i el culte, vam observar una acceptació general de la introducció de la llengua en la litúrgia (fet que té els seus inicis en la segona meitat dels anys 80 del s. XX i s'intensifica a partir dels anys 90.). Vam trobar aquella situació interessant, ja que no només els parlants amb altes competències lingüístiques, sinó també els que tenien coneixement passiu o mínim de la llengua, en general, van valorar les misses caixúbies d'una manera positiva. Entre les persones de formació secundària i primària prevalien les opinions de caràcter més emotiu: els usuaris es commovien en participar en misses caixúbies. Hi havia també un petit grup (un 4,7% dels enquestats) que ho consideraven com una curiositat que es podria explorar per al turisme. Entre les opinions negatives (un 9,6%) sobretot es critica la llengua de la litúrgia: el llenguatge es percebia com a poc comprensible i artificial. Fins i tot vam trobar dues opinions de persones amb estudis universitaris que deien que el caixubi no reflectia pròpiament complexes idees religioses. Alguns dels usuaris de formació secundària eren de l'opinió que les paraules noves feien que la missa perdés la seva serietat. Així mateix hi havia respostes en què no es veia la necessitat de canviar la llengua de la litúrgia: el polonès, com abans el llatí, era la llengua de l'església i l'intent del canvi a la llengua caixúbia es veia com una "exageració". També es criticava la poca competència lingüística dels sacerdots o les celebracions parcials en caixubi que només consistien en una lectura dels evangelis mentre la resta de la missa es celebrava en llengua polonesa.

Quant a l'ús de la llengua en les oficines de l'administració, hi havia casos escassos que van respondre de manera positiva (només 4 persones) i només es tractava de situacions com quan, per exemple, se sabia que el funcionari era parlant de caixubi, però tampoc es tractava d'una conversa formal per gestionar algun assumpte de caràcter administratiu.

Altres situacions més formals de l'ús del caixubi que se solien esmentar en l'enquesta eren trobades o reunions amb els membres del grup d'estudiants de la Universitat de Gdańsk, *Pomorania* o d'Associació Pomerània –Caixúbia (sobretot es tractava del cas de parlants que vivien en les ciutats grans de Pomerània). Les persones procedents dels petits municipis caixubis esmentaven fires i festes caixúbies, diversos concursos que promocionaven la llengua i cultura caixúbia així com, cada vegada més freqüentament, a les botigues on, en els aparadors, es podia veure la informació que en l'establiment es parlava el caixubi.

Resumint, en el moment de realitzar l'enquesta vam observar que de fet faltava molt per poder concloure que el caixubi s'estava introduint en situacions més formals que l'àmbit familiar, com podria ser, per exemple, a les escoles, ajuntaments o altres oficines de l'administració pública. Aquella situació es devia en gran part a la falta d'oficialitat legal. En el moment de realitzar la nostra investigació només existia una proposta promulgada l'any 2002 per les elits intel·lectuals caixubi de modificar la llei de les minories nacionals i ètniques

de l'estat polonès i considerar els caixubs com la minoria ètnica i el caixubi, llengua regional de Polònia.

L'últim aspecte que vam tractar en l'enquesta, la consciència dels problemes amb què s'enfrontava el caixubi i la projecció del seu futur, va donar resultats força diversos. Una de les qüestions més complicades per la qual es va interrogar era la consciència dels enquestats sobre el nombre total dels parlants. Les respostes sobre aquest aspecte en general no eren irrealistes: en molt pocs casos se suggerien xifres exagerades. La majoria dels participants va contestar donant números concrets (de 300.000 a 500.000 persones) que en part corresponien a les dades estimades en els treballs lingüístics polonesos (Treder 2002, Latoszek 2001). A més, en l'enquesta es podien trobar observacions addicionals rellevants, com, per exemple:

- la relativitat dels possibles censos lingüístics per la presència dels usuaris passius que tenien vergonya d'admetre que sabien parlar el caixubi;

- el major ús de la llengua entre els parlants més grans o procedents dels pobles petits;

- percepcions dels participants caixubis procedents de pobles molts concrets sobre la major representació dels parlants de caixubi al seu domicili (sobretot originaris de la zona bàltica de Pomèrania, en concret de la Península de Hel).

Respecte a la consciència dels problemes que afectaven la llengua, es va demanar la valoració de la presència del caixubi en l'àmbit educatiu, publicacions i mitjans de comunicació. La majoria dels participants de l'enquesta va observar un canvi visible en l'àmbit de publicacions i de l'escolarització. La presència del caixubi a les llibreries o a l'escola s'acostumava a valorar com a bona, però tampoc amb un gran entusiasme. S'observava que encara faltaven escoles amb classes obligatòries de caixubi, els mestres amb competències lingüístiques suficients eren escassos i faltaven materials didàctics. També, respecte al llenguatge escrit i les publicacions en la llengua caixúbia, la dificultat addicional que s'esmentava eren els problemes de lectura: la majoria dels parlants que van participar en l'enquesta majors de 30 anys sense formació universitària no van poder aprendre l'ortografia caixubi i les normes de lectura per la senzilla raó de no existir aquell tipus d'oportunitat quan anaven l'escola.

Finalment, a la pregunta sobre el futur del caixubi, un 72% dels interrogats va contestar que la llengua se seguiria desenvolupant o la seva situació milloraria amb la condició que es continués promocionant en institucions, mitjans de comunicació i, sobretot, a l'escola. Al mateix temps es va veure la necessitat de conscienciar els parlants i animar-los a parlar el caixubi en la generació més jove.

2.3. Conclusions

En el disseny de les preguntes de la nostra enquesta, seguïem les pautes indicades en els treballs dels sociolingüistes catalans sobre la diversitat lingüística i els fenòmens de substitució de les llengües. En finalitzar el treball de camp, vàrem arribar a la conclusió que era difícil fer previsions clares sobre el futur del caixubi. La seva situació, òbviament, era i és molt més complexa que la del català en gairebé tots els aspectes. En primer lloc, vam observar les tendències generals típiques que pateix cada llengua minoritària l'estatus de la qual no està ben determinat. Sobretot es tractava d'una degradació constant a causa de la manca d'oficialitat, que s'ajuntava amb el baix prestigi de la llengua entre els mateixos parlants. Altres fenòmens que aleshores dificultaven i segueixen dificultant la conservació de la llengua són els canvis demogràfics i culturals relacionats amb el desenvolupament econòmic i la migració dels joves a les ciutats.

En els estudis sociolingüístics catalans, se sol observar que la situació de bilingüisme pot ser un factor principal de substitució d'una llengua recessiva. En el cas del caixubi, des de fa temps s'observen interferències fortes del polonès en l'estructura gramatical i el lèxic (sobretot en els dialectes del sud). Potser per aquest motiu, alguns intel·lectuals implicats en l'acció de promoció de la llengua caixúbia, precisament en el bilingüisme veuen l'únic obstacle per mantenir la llengua caixúbia a la regió de Pomerània. No obstant això, tenint presents els resultats de la nostra enquesta, podíem advertir que no és l'únic factor que afavoreix aquest procés. De fet, un problema més greu que el perill de "polonitzar" el caixubi era l'actitud mateixa dels parlants: si amb els canvis polítics que havia portat la transició de Polònia a un estat democràtic ja no era tan negativa com abans, segurament en gran part, en el moment de realitzar el nostre estudi, era indiferent. D'una banda, la majoria dels caixubis no tenia consciència del valor de la llengua com a element que unifica la seva identitat cultural. De l'altra, hi havia un grup considerable de parlants que sí que volia que els seus fills sabessin parlar la llengua dels avis, però al mateix temps no eren conscients que eren ells els que tenien el paper clau en la transmissió del caixubi i en la seva percepció positiva per part de la generació més jove.

Un dels factors que influeix de manera rellevant en el prestigi d'una llengua són les funcions que compleix: la seva reducció és una de les possibles causes de la substitució. En el cas del caixubi, com ja hem esmentat, ni es tracta de reducció, ja que la llengua sempre ha funcionat en uns àmbits molt limitats: com a llengua de familiars, veïns i grups de professions típiques de les zones rurals i costaneres de la regió. Com que l'estructura familiar i la manera de viure en els pobles caixubis ha canviat molt, per poder sobreviure, el caixubi hauria d'ampliar el seu funcionament i expandir-se en els àmbits que tradicionalment ocupava la llengua polonesa, com ara la religió, la literatura, i també la ciència i la tècnica. De fet, a partir de les entrevistes realitzades, vam

observar que l'educació era un dels àmbits que en la consciència de les elits intel·lectuals caixubis havia de contribuir al desenvolupament de la llengua i la fixació de la norma. Sens dubte aquell era un dels aspectes que va elevar d'una manera visible el prestigi de la llengua. No obstant això, aleshores era difícil observar la presència del caixubi fora de l'edifici de l'escola; un fenomen que també s'ha observat en el cas de català: la llengua ensenyada a l'escola és percebuda pels nens com un idioma estranger que no es podia practicar fora de classe (Junyent 2002).

La manca de voluntat per part dels parlants del caixubi feia que les persones implicades en la promoció de la llengua entrevistades per a les necessitats del nostre estudi no tinguessin esperança respecte a la recuperació viva de la llengua. Vam recollir opinions segons les quals s'anhelava simplement mantenir-la com a tal, ja sigui com la llengua estandarditzada de la literatura caixúbia, ja sigui com una altra llengua "estrangera" estudiada a l'escola. Com que no hi havia esperança que els mateixos parlants volguessin mantenir les seves varietats dialectals, es va optar per crear un estàndar que unifiqués les característiques dialectals de la zona nord i la central, un fet que al mateix temps no trobava l'acceptació general entre els pocs parlants amb una competència lingüística completa. Alguns filòlegs de la Universitat de Gdańsk entrevistats creien que la pèrdua dels dialectes seria el preu a pagar per la conservació de la llengua en si i no calia deliberar més sobre el tema de fer proves per mantenir la naturalitat i diversitat interna del caixubi.

No obstant això, malgrat els diferents problemes, en les entrevistes que vàrem realitzar a Pomerània ens vàrem adonar que hi havia molts aspectes positius en el moviment de promoció del caixubi. En primer lloc, l'entusiasme dels joves: va sorgir una jove generació caixúbia, lliure dels complexos dels seus pares, que participava en diverses accions en què es popularitzava la llengua i la cultura caixúbia. Així mateix, cal esmentar casos de polonesos "caixubitzats", implicats en la vida de la regió: periodistes de les revistes locals, mestres, pedagogs, filòlegs. Era un grup de persones que no dubtava que era important mantenir i promocionar el caixubi, ja que era un element clau de l'especificitat cultural de la regió de Pomerània, l'element que sempre li havia pertangut, que no destorba, sinó al contrari, enriqueix.

3. FUTUR DE LA LLENGUA

Amb la modificació de la Llei sobre les minories nacionals i ètniques, el dia 6 de gener de 2005, en la qual es fixa el caixubi com a llengua regional de Polònia, canvien alguns aspectes que en realitzar el nostre estudi ens van semblar determinants per a la futura promoció de la llengua a la regió de Pomerània. És tracta sobretot del canvi de percepció tant entre els seus parlants com per part de la població de parla polonesa a causa de l'extensió i desenvolupament de

l'ús del caixubi en els àmbits nous com ara l'administració i l'educació. La Llei del 2005 torna a introduir el polèmic terme de *llengua auxiliar* ("język pomocniczy") que juntament amb la llengua oficial (polonès) es pot utilitzar en contacte amb l'administració. En concret es parla dels municipis en els quals com a mínim un 20% de la població representa una minoria nacional o ètnica.⁴ D'aquesta manera, la llei defineix el caixubi com a *llengua regional* de Polònia que a més es pot fer servir com a *auxiliar* a les oficines municipals de la regió de Pomerània. A més, la llei preveu la introducció als esmentats municipis dels noms bilingües (en polonès i en la llengua minoritària) dels pobles i dels carrers. En l'actualitat s'hi poden trobar 11 municipis caixubis (395 pobles en total) amb noms bilingües. No són dades gaire espectaculars, si s'estima que a la regió hi ha 43 municipis habitats per població caixúbia (Mordawski 2005)⁵. Tot i això és un fet que ha tingut impacte tant dintre com fora de Pomerània i sens dubte ha influït més en la consciència dels polonesos sobre la diversitat lingüística de la regió (no és sense importància el fet que els noms bilingües es poden trobar als pobles caixubis més turístics de la zona).

El canvi d'estatus del caixubi s'ha traduït també en una major presència en l'àmbit educatiu. Quan vam realitzar el nostre estudi l'any 2003, ni vam poder disposar de dades oficials exactes sobre el nombre d'escoles en les quals s'impartien classes de llengua caixúbia. Aquelles dades, però, ens les van proporcionar els periodistes de la revista regional *Pomerania* que, a partir d'una recerca acurada, van estimar que el caixubi l'aprenien en total 3.862 nens i adolescents de 68 escoles de la regió. En l'actualitat, el Ministeri d'Educació estima que hi ha 10.760 alumnes de caixubi; de fet és la segona minoria de Polònia després de l'alemana amb el nombre més alt d'alumnat. D'aquestes xifres destaquem que 190 són nens dels parvularis, un nombre no gaire elevat, però no existent fa 8 anys.⁶ Un altre fet important és el canvi d'estatus de les assignatures de llengua caixúbia i d'educació regional: les escoles que es decideixen a incloure aquestes assignatures en el currículum escolar les han d'impartir com a obligatòries i la seva nota entra en la mitjana de totes les notes. També és rellevant destacar que les escoles on s'imparteix el caixubi reben de manera gratuïta tots els manuals i llibres de text recomanatats per a l'aprenentatge de la llengua caixúbia, així com l'història i la literatura caixúbies. Un altre aspecte important que preveu la llei és la inclusió de proves en llengua caixúbia en l'examen de batxillerat, fet que tampoc tenia presència abans del canvi de la llei de minories nacionals i ètniques l'any 2005. Aquestes proves

---

⁴ En inici el Parlament polonès proposava un mínim de 50% de població que representa una minoria (Łodziński 2005).

⁵ Dades del juny de 2011 de les oficines municipals recollides per la Societat Sociocultural de la Minoria Alemanya de Silèsia d'Opole (<http://www.tskn.vdg.pl/en/komentarze-owiadczenia/463-dwujzyczne-nazwy-miejscowoci?start=4>).

⁶ Dades del 30 de setembre de 2010 (<http://www.cie.men.gov.pl/index.php/dane-statystyczne/140.html>).

només es poden realitzar en el nivell avançat i, en funció de l'elecció de l'alumne, poden consistir en un examen oral o escrit, o en els dos.⁷ Respecte a l'ensenyament universitari, des de l'any 2009 existeix la possibilitat d'obtenir la menció de *Caixubistica* en els estudis de Filologia Polonesa de la Universitat de Gdańsk.

Resumint, el canvi d'estatus legal del caixubi i també la ratificada pel Govern Polonès Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries, l'any 2009, ha dotat la promoció d'aquesta petita llengua eslava d'un element força potent. El canvi positiu de l'actitud cap al caixubi és visible sobretot en la generació més jove i esperem que aquest fet contribueixi a una major consciència de la necessitat de protegir-lo i conservar-lo a la regió de Pomerània. Finalment, és possible que el cas del caixubi tingui unes conseqüències positives en la manera de pensar la diversitat lingüística i cultural a Polònia: en el qüestionari del cens de població, que es va dur a terme al juny de 2011, gràcies a la pressió dels caixubis, s'hi va poder trobar preguntes més específiques sobre les identitats nacionals i les llengües de l'ús familiar. Sobretot en aquest últim aspecte se'ls va donar als censats l'opció de declarar l'ús de qualsevol *altra* llengua que no sigui polonès o llengües d'altres països amb estatus oficial. En el cens anterior, realitzat l'any 2002, ni es va contemplar la possibilitat de respondre que es parlava el caixubi a casa. Serà el primer cop quan sortiran dades oficials sobre el nombre exacte dels parlants de caixubi a Polònia. Esperem que s'apropin més al nombre estimat pels sociolingüistes caixubs i polonesos (uns 300.000 usuaris actius) que al nombre de les persones que van declarar l'any 2002 la identitat nacional caixúbia, és a dir, una mica més de 55.000 persones.

BIBLIOGRAFIA

- BOIX, E. (1993), *Triar no és trair. Identitat i llengua a els joves de Barcelona*, Barcelona, Edicions 62.
- BOIX, E. y VILA, X. (1998), *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- COTANO, Á. (2000), *Les llengües minoritzades d'Europa*, València: 3i4.
- JUNYENT, C. (1992), *Vida i mort de les llengües*, Barcelona, Ed. Empúries.
- JUNYENT, C. (1991), *Les llengües del món: ecolingüística*, Barcelona, Ed. Empúries.
- JUNYENT, C. y UNAMUNO V. (2002), *El català: mirades al futur*, Barcelona, EUB-Octaedro.
- LATOSZEK, M. (2001), "Liczebność Kaszubów-kwestia metodologii", en *Badania kaszuboznawcze w XX wieku*, Borzyszkowski J. y Obracht-Prondzynski, C. (eds.), Gdańsk, Instytut Kaszubski, pàg. 140-158.

---

⁷ En la prova escrita, de fet, no s'examinen les capacitats d'escriure en caixubi: s'avalua les competències en comprensió i la traducció al polonès d'un fragment d'un text literari.

- ŁODZIŃSKI, S. (2005), "Wyrównanie czy uprzywilejowanie? Spory dotyczące projektu ustawy o mniejszościach narodowych 1989 -2005." Raport Nr 232, Warszawa, Kancelaria Sejmu: Biuro Studiów i Ekspertyz. Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, pàg. 1-29.
- MAJEWICZ, A. (1996), "Kashubian choices, Kashubian prospects: a minority language situation in Northern Poland", *International Journal of the Sociology of Language*, 120, pàg. 63-84.
- MAJEWICZ, A. y WICHERKIEWICZ, T. (2001), "Polityka językowa na Kaszubach na tle prawodawstwa wobec mniejszości w jednoczącej się europie", en *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Kaszubszczyzna.*, Breza E. (ed.), Opole, Uniwersytet Opolski, pàg. 81-97.
- MEJNARTOWICZ, A. y SZMIDT, D. (1997), "Entre Cataluña y Casubia: miradas al futuro", *Estudios Hispánicos*, N°15, Wrocław, Uniwersytet Wrocławski, pàg. 295-303.
- MONTOYA ABAD, B. (1993), *Alacant: La llengua interrompuda*, València, Ed. Denes.
- MORDAWSKI, J. (2005), *Statystyka ludności kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku*, Gdańsk, Instytut Kaszubski w Gdańsku.
- MORENO CABRERA, J. C. (1990), *Llengües del món*, Madrid, Visor.
- PRATS, M. y ROSSICH, A. (1990), *El futur de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- SALMINEN, T. (1993-1997). *UNESCO Book on Endangered Languages: Europe* [Consultas: 3 gener 2003, 10 octubre 2011].
Disponible a: <http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_index.html>
- SYNAK, B. (2001), "Współczesne funkcjonowanie kaszubszczyzny", *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Kaszubszczyzna.*, Breza E. (ed.), Opole, Uniwersytet Opolski, pàg. 295-316.
- SYNAK, B. (1998), *Kaszubska tożsamość, ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne*, Gdańsk, Uniwersytet Gdanski.
- TREDER, J. (2001), "Kaszubszczyzna literacka", en *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Kaszubszczyzna.*, Breza E. (ed.), Opole, Uniwersytet Opolski., pàg. 203-225.
- TREDER, J. (2002), *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*, Uniwersytet Gdanski, Gdańsk, Oficyna CZEC.
- TUSÓN, J. (2001), *Una imatge no val més que mil paraules: contra Els topics*, Barcelona, Ed. Empúries.
- TUSÓN, J. (1988), *Mal de llengües. A l'entorn dels prejudicis lingüístics*, Barcelona, Ed. Empúries.